

religiosos quàm morales actus, aut contra ipsum Jesum aut pro ipso. Et verè sic est; quoniam si recti sunt mores, si recta est religio, pro Jesu est, pro fide Christiana est: non recta autem religio, et similiter non recti mores, contra Jesum sunt. Quocirca iste qui in nomine Jesu demones eiebat, cum sanctè religionis actum exercebat, non contra Jesum, sed pro ipso erat. Et ex hoc claro sensu habes consonantiam hujus dicti ad illud Math. 12: *Qui non est mecum, contra me est*; eadem enim est ratio veritatis utriusque.

VERS. 40. — *QUISQUIS ENIM POTUM DEDERIT VOBIS CALICEM AQUÆ FRIGIDÆ IN NOMINE MEO QUIA CHRISTI ESTIS, AMEN DICO VOBIS, NON PERDET MERCEDEM SUAM. Manifestat quod dixerat, quoniam eiecientem demonia in nomine Jesu esse pro eis, argumento à minori; quia quisquis in nomine meo dederit vobis calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam; ut per hoc intelligat quòd multò magis mercedem suam recipiant, qui vobis hoc præstant quòd nomen meum invocant ad expellendum demones; quanto longè minus est præbere vobis calicem aquæ frigidæ. Et docuit nihilominus per hoc quòd quantumcumque minimum officium intuitu Jesu factum, dignum est mercede apud ipsum. Et rursus quòd quilibet quantumcumque pauper, potest aliquod opus misericordie exhibere, saltem calicem aquæ frigidæ.*

VERS. 41. — *ET QUISQUIS SCANDALIZAVIT, PRO SCANDALIZAT, UNUM EX HIS FUSILLIS CREDENTIBUS IN ME. Interius fuerat sermo Jesu de parvulis occasione verborum Joannis, et propterea modo dedit ad priorem sermonem de magnipensione parvulorum cum extensione doctrinæ de scandalis; nam 1° exemplum dedit illis ut intelligant internam animi humilitatem ex quantitate parvuli et ex qualitate animi in ætate non ambiente, non contrariò regno colorum; ut hinc intelligamus humilitatem commendari et præferri ex parte contrarii; hoc est, ad renovandam superbiam, contrariam et ingressui et profectui in regno colorum. 2° Secundum correspondentiā debetur humilitati majoritas: sicut luctui consolatio et paupertati regnum. 3° Viri humilis dignitatem aperit, quòd personam ipsius Jesu Christi agit apud susceptiopes ipsum virum humilem in nomine Christi. 4° Humilium dignitas ex poenâ scandalizantis eos, pensanda describitur. Non dicit, *fecerit scandalizari*, sed, *scandalizaverit*; quia quamvis ille non scanda-*

in Græcis additur exemplaribus, nec apud Hieronymum editione Basilienis, nec in vetustissimis exemplaribus, nominatum in Paulino, nec in Consendonensi, nec in Constantiensi, nec in aureo demetrio. Non perierit *mixturam suam*. *Mercedem* legendum pro *mensuram*. Atque in scriptum est in emendatioribus Latinorum exemplaribus, et in Vulg.

VERS. 41. — *MOLA ASINARIA*. Græci legunt, *sacum molare*. Apud Mattheum autem, *mola asinaria*.

VERS. 42. — *DEBILEM*. *Cygnus* propriè Græcis dicitur, cui altera manus trunca est, aut manca. Nam *debilitas* ad omnia membra pertinet, quemadmodum *cygnus*; ad pedes propriè pertinet.

VERS. 43. — *UT VERMIS*. Alibi vertit *aruginem*,

licetur, non ruat, in tamen qui scandalum das, scandalizas, et crimen scandalizantis non evadis. *USEM*. Non exigitur ad hanc poenam ut scandalizes populum aut multos; sed si unum tantum scandalizaveris, locus est poenæ. Et in Math., non solum prohibet scandalizare parvulos suos, sed despicere. Utrumque enim erit. en faciliè in humiles exercet humanum genus, nam et offendicula ponere ad ruinam humilium seu abjectorum hominum, pro nihilo habetur; et despicere humiles seu abjectos morale est. Et propterea sapientissimus Magister, volens suos discipulos esse pauperes et humiles, præcipit universis: *Videte ne contemnatitis etiam anum ex istis*. *DEMERGATUR IN PROFUNDUM MARIS*. Piscatoribus et juxta mare conversatis discipulis poenam à submersione violentâ describit, ut intelligant pèjus morte violentâ et inevaluabili malum paratum scandalizanti unum parvulum.

VERS. 42. — *ET SI SCANDALIZAVIT, PRO SCANDALIZAT, TE MANUS TEA, ASCENDE ILLAM*. Cautela coram quibus inferuntur scandala, subinfertur, consistent in hoc quòd si aliquid est tibi occasio peccandi, quamvis illud sit tibi sicut altera manus, alter oculus aut alter pes, separa illud à te; ubi adverte quòd non proprius, sed metaphoricus est sermo iste dominicus. Nam non docet naturalia membra abscindere; sed ea quæ sunt nobis necessaria seu utilia ut membra naturalia. Ideò autem membra gemina, manus, pedes et oculus, in metaphoram autuli, et non caput, nec ambas manus amboscque pedes seu oculos evellendos censuit, ut significaret quòd possibile ac tolerabile abdicaciones præcipit. Si enim quod scandalizat te non potes à te separare (vel quia caput tuum est: vel quia non membrum tuum est, ut in potestate tuâ sit separatio; vel quia utraque manu carere oporteret) non indicitur tibi à Domino abscisio. Sed nec perplexus relinquaris; sed superest remedium: attende tibi et cave ne scandalizas te, habeat effectum in te; *cave ne tu consentias ruine tue altero stimulante*. IN IGNEM INEXTINGUIBILEM. Appelatur inferni inextinguibilis, aut quia perpetuus est, aut quia (quod potius crediderim) alterius est nature ab igne qui apud nos est.

VERS. 43. — *UBI VERMIS EGOVE NON MORITUR, ET IGNIS NON EXTINGUITUR*. Affert Salvator auctoritatem ex Isaia propheta cap. ult., de poenis inferni. Ex quâ rationaliter conjicitur quòd sicut vermis damna-

quod hic *vermem*. Cæterum *moritur* et *extinguitur*, utrumque presentis temporis est Græcis, licet in Latinis codicibus aliquot depravare cœperint, *morietur*, *extinguetur*. Qui ex hoc loco contendunt ignem apud inferos esse materialem, necesse est ut fatentur illic et vermem esse materialem; quod si hic tropum admittunt, *vermem* interpretantes *remorsum conscientiæ*, poterunt et per *ignem* accipere *perpetuum cruciatum animæ*; in quem sensum hunc loco interpretatur Theophylactus.

VERS. 43. — *LUSCUM, UNOCULUM*. Quod tamen eleganter vertit hoc sanè loco, *Luscus* enim Latinis dicitur, non qui strabis ac distortis sit oculus, sed qui altero careat oculorum.

torum non est naturalis vermis, ita ignis eorundem non est naturalis ignis; sed uterque metaphoricè. Et vermis quidem appellatur intrinseca poena sensûs, velut corrodens internus morsus; ignis autem exterius poena tam vehemens quàm ignis nos cruciat. Et attulit testimonium Isaia, ut intelligerent à prophetis esse predictas poenas inferni quas ipse Jesus predicabat.

VERS. 43. — *OMNIS ENIM IGNE SALIETUR*. Docuerat abscindendam manum, erudendum oculum, præcidendumque pedem; si scandalo nobis essent, ad evitandum ignem æternum. Et quia per abscisionem hujusmodi non significabantur ipse abscisiones membrorum, sed abdicatio commodorum utilium ac delectabilium quæ afflicto est, ac per hoc nonnullas ignis est; ideò sub specie ignis genus totum afflictionum et tribulationum voluntariarum comprehendit. Et docet quòd omnis electus, igne tribulationis saliens est; hoc est, igne hujusmodi utitur ad servandum seipsum à malo; igne enim saliri, est igne uti ad salionem; hoc est, ad servandum ne patrescat. Docemur siquidem per hoc quòd electus quisque eget voluntario tribulationis igne ad se servandum ne corrumpatur vitio aliquo. Unde et Paulus castigabat corpus suum, et accipit stimulum carnis ne extolletur. Et docuit per hoc discipulos tùm necessitatem amplectendi afflictiones; utpotè necessarias ad servandum eos; quia non solum sunt necessariae patientibus scandala, sed universaliter omnibus electis, tum ad utendum afflictionibus rationaliter, juxta illud Apostoli: *Rationabilem cultum vestrum*. Salitio siquidem utrumque habet officium, et servandi et condiendi. ET OMNIS VICTIMA SALE SALIETUR. Firms Saluator dictionem suam auctoritate legis veteris; exponens mysticè quòd ille in lege præceptum est quòd

VERS. 43. — *OMNIS ENIM IGNE SALIETUR*. Quò sermo foret mollior, nos de nostro addidimus, *omnis homo*.

VERS. 49. — *SI SAL INSULSUM FUERIT*. Sic reddidit pronomasiam, *si sal sale caruerit*. IN QUO ILLUD CON-

CAPUT X.

1. Et inde exurgens, venit in fines Judææ ultra Jordanem, et convenit iterum turbæ ad eum; et sic consecravit, iterum docebat illos.

2. Et accedentes pharisæi interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere, tentantes eum.

3. At ille respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses?

4. Qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudiarii scribere, et dimittere.

5. Quibus respondens Jesus ait: Ad dirutiam cordis vestri scripsi vobis præceptum istud.

6. Ab initio autem creatura, masculinum et feminam fecit eos Deus.

7. Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem, et adheret uxorem suam;

8. Et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

omnis victima sale condatur, ut figuretur quòd omnis electus viva Dei victima, salendus est.

VERS. 49. — *BONUM EST SAL*; quòd, si sal insulsum fuerit, in quò ILLUD CONDITIS? Quia documentum de abscisione manûs, etc., datum est et culibet privato homini, ut intelligeret à prophetis esse predictas poenas inferni quas ipse Jesus predicabat; ideò postquam declaravit illud respectu singulorum, modò declarat respectu pastorum Ecclesiæ. Et intendit per sal rationem ut exeret officium tùm servandi subditos à malo, tùm condiendi opera regimini ut suaviter cuncta disponantur. Et sal quidem verè bonum est, utpotè valens ad servandum et condiendum omnia alimenta, et si insulsum illud irreparabile est; nihil enim habemus quò condamus illud. Et similiter ratio bona est et ad suavitatem regimini et ad servandum populum à malo; sed si ratio stulta est, irreparabilis est, utpotè defectus principii et regulæ. HABETE IN VOBIS SAL. Ex parabola salis inferit intentum: Habete, vos quos elegi in pastores mundi, sal rationem, in vobis ipsis, non in libellis: ad condiendum opera regimini, ad servandum commissos vobis à contagione et occasione peccatorum. Et dixit hoc ne præcipites tollerent scandalizantes, sed utantur salis ratione. ET PACEM HABETE. Quamvis multa consideranda sint à ratione procedente ad tollendum occasiones peccandi in populo, Jesus tamen unius quod præcipium est meminit, scilicet pacis: vult enim servari pacem, sine quâ nihil boni est in populo. Et per hoc prohibet rationi zelum ad tollendum scandala, si simul cum scandalis tollitur pax. Et est sermo de pace ipsius Ecclesiæ in seipsis; et non de pace Ecclesiæ cum persecutoribus ipsis, propter hoc enim adjunxit: *Inter vos*.

DIETUR. *Conditis* lego in vetustis codicibus, et in Vulg. Sic enim legisse videtur qui sic vertit. Et aptius erat *ipsum*, quàm *illud*. HABETE IN VOBIS. *Salem* hic usurpavit masculinum genere, nihil aliud, opinor, secutus, quàm dictionis euphonia.

CHAPITRE X.

1. Jésus étant parti de ce lieu, vint sur les confins de la Judée, au-delà du Jourdain; et le peuple s'éleva encore assemblé autour de lui, il recommença aussi à les instruire selon sa coutume.

2. Es pharisiens y étant venus lui demandèrent, pour le tenter: Est-il permis à un homme de renvoyer sa femme?

3. Mais Jésus répondant, leur dit: Que vous a ordonné Moïse?

4. Ils lui dirent: Moïse a permis d'écrire un acte de divorce à sa femme et de la renvoyer.

5. Jésus reprenant la parole, leur dit: C'est à cause de la dureté de votre cœur qu'il vous a fait cette ordonnance.

6. Mais dès le commencement du monde, Dieu forma un seul homme et une seule femme.

7. C'est pourquoi l'homme quittera son père et sa mère, et s'attachera à sa femme;

8. Et ils seront deux dans une seule chair. Ainsi ils ne sont plus deux, mais une seule chair.

9. Que l'homme donc ne sépare pas ce que Dieu a uni.

10. Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. Et ait illis : Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupsert, moechatur.

13. Et offerent illi parvulos, ut tangeret illos : discipuli autem comminabantur offerentibus.

14. Quos cum videret Jesus, indignè tulit, et ait illis : Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos : talium enim est regnum Dei.

15. Amen dico vobis : Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16. Et complexans eos, et imponens manus super illos, benedicebat eos.

17. Et cum egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum : Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam ?

18. Jesus autem dixit ei : Quid me dicis bonum ? nemo bonus, nisi unus Deus.

19. Præcepta nosti : Ne adulteris : Ne occidas : Ne fureris : Ne falsum testimonium dixeris : Ne fraudem feceris : Honora patrem tuum et matrem.

20. At ille respondens, ait illi : Magister, hæc omnia observavi à juventute meâ.

21. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei : Unum tibi deest : vade, quaecumque habes vende, et dà pauperibus, et habebis thesaurum in cælo : et veni, sequere me.

22. Qui contristatus in verbo, abiit merens : erat enim habens multas possessiones.

23. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis : Quàm difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt !

24. Discipuli autem obstupescabant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens ait illis : Filii ! quàm difficile est confidentes in pecuniis in regnum Dei introire !

25. Facilius est camelum per foramen acis transire, quàm divitem intrare in regnum Dei.

26. Qui magis admirabantur, dicebant ad semetipsos : Et quis potest salvus fieri ?

27. Et intrens illos Jesus, ait : Apud homines impossibile est, sed non apud Deum : omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. Et coepit ei Petrus dicere : Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.

29. Respondens Jesus ait : Amen dico vobis : Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me et propter Evangelium,

30. Qui non accipiat centies tantùm, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres et filios, et agros cum persecutionibus, et in seculo futuro vitam æternam.

31. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi.

10. Et dans la maison, ses disciples l'interrogèrent encore sur le même sujet.

11. Et il leur dit : Quiconque renvoie sa femme, et en épouse une autre, commet un adultère à l'égard d'elle ;

12. Et si une femme quitte son mari et en épouse un autre, elle commet un adultère.

13. Alors on lui présenta de petits enfants, afin qu'il les touchât. Mais ses disciples repoussaient avec des paroles rudes ceux qui les lui présentaient.

14. Jésus le voyant, s'en écha, et leur dit : Laissez venir à moi les petits enfants, et ne les empêchez point, car le royaume de Dieu est pour ceux qui leur ressemblent.

15. Je vous le dis en vérité, quiconque ne recevra point le royaume de Dieu comme un enfant, n'y entrera point.

16. Puis, les embrassant et leur imposant les mains, il les bénit.

17. Quand il fut sorti pour se mettre en chemin, un homme accourut, et se mettant à genoux devant lui, il lui dit : Bon Maître, que dois-je faire pour acquérir la vie éternelle ?

18. Jésus lui répondit : Pourquoi m'appellez-vous bon ? Il n'y a que Dieu seul qui soit bon.

19. Vous savez les commandements : Ne commettez point d'adultère ; ne tuez point ; ne dérobez point ; ne portez point de faux témoignage ; ne faites point d'injustice ; honorez votre père et votre mère.

20. Il lui répondit : Maître, j'ai observé toutes ces choses dès ma jeunesse.

21. Jésus l'avant regardé, conçu de l'amitié pour lui, et lui dit : Il vous manque une chose. Allez, vendez tout ce que vous avez et le donnez aux pauvres, et vous aurez un trésor dans le ciel ; puis venez et me suivez.

22. Mais cet homme, affligé de ce discours, s'en alla tout triste, parce qu'il avait de grands biens.

23. Alors Jésus regardant autour de lui, dit à ses disciples : Qu'il est difficile que ceux qui ont des richesses entrent dans le royaume de Dieu !

24. Les disciples étaient étonnés de ces discours ; mais Jésus leur dit tout de nouveau : Mes enfants, qu'il est difficile que ceux qui mettent leur confiance dans les richesses, entrent dans le royaume de Dieu !

25. Il est plus aisé qu'un chameau passe par le trou d'une aiguille, qu'il ne l'est qu'un riche entre dans le royaume de Dieu.

26. Ils furent encore plus étonnés, et ils se disaient l'un à l'autre : Qui peut donc être sauvé ?

27. Mais Jésus les regardant, dit : Cela est impossible aux hommes, mais non pas à Dieu ; car tout est possible à Dieu.

28. Alors Pierre prenant la parole, lui dit : Pour nous, vous voyez que nous avons tout quitté, et que nous vous avons suivi.

29. Jésus répondant, dit : Je vous le dis en vérité, personne ne quittera, pour moi et pour l'Évangile, sa maison, ou ses frères, ou ses sœurs, ou son père, ou sa mère, ou ses enfants, ou ses terres.

30. Que présentement dans ce siècle même, il n'en reçoit cent fois autant, des maisons, des frères, des sœurs, des mères, des enfants, des terres, au milieu même des persécutions, et dans le siècle à venir la vie éternelle.

31. Car plusieurs qui étaient les premiers seront les derniers ; et plusieurs qui étaient les derniers seront les premiers.

32. Erant autem in viâ ascendentes Jerosolymam, et præcebat illos Jesus, et stупebat, et sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, coepit illis dicere quæ essent ei eventura.

33. Quia ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribis et senioribus, et damnabit eum morte, et tradet eum gentibus :

34. Et illudent ei, et conspuent eum, et flagellabunt et interficient eum, et tertîa die resurget.

35. Et accedunt ad eum, Jacobus et Joannes filii Zebedæi, dicentes : Magister, volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

36. At ille dixit eis : Quid vultis ut faciam vobis ?

37. Et dixerunt : Da nobis ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam, sedeamus in gloriâ tuâ.

38. Jesus autem ait eis : Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibo, aut baptismum quo ego baptizor, baptizari ?

39. At illi dixerunt ei : Possumus. Jesus autem ait eis : Calicem quidem quem ego bibo, bibetis, et baptismum quo ego baptizor, baptizabimini ;

40. Sedetere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

41. Et audientes decem, coeperunt indignari de Jacobo et Joanne.

42. Jesus autem vocans eos, ait illis : Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, et principes eorum potestatem habent ipsorum.

43. Non ita est autem in vobis ; sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister.

44. Et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45. Nam et Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro multis.

46. Et veniunt Jericho. Et proficiscente eo de Jericho, et discipulis ejus, et plurimâ multitudine, filius Timæi (Bar-Timæus), cæcus, sedebat juxta viam mendicans.

47. Qui cum audisset quia Jesus Nazarenus est, coepit clamare, et dicere : Jesu, fili David, miserere mei.

48. Et comminabantur ei multi, ut taceret. At ille multo magis clamabat : Fili David, miserere mei.

49. Et stans Jesus, præcepit illum vocari : Et vocat eum, dicentes ei : Anima quior esto : surge, vocat te.

50. Qui projecto vestimento suo, exsiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Jesus, dixit illi : Quid tibi vis faciam ? Cæcus autem dixit ei : Rabboni, ut videam.

52. Jesus autem ait illi : Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, et sequebatur eum in viâ.

52. Lorsqu'ils étaient en chemin pour aller à Jérusalem, Jésus marchait devant eux, et ils étaient saisis d'étonnement, et ils le suivaient avec crainte. Alors Jésus prenant encore en particulier les douze, commença à leur dire ce qui devait lui arriver.

53. Voici que nous allons à Jérusalem, et le Fils de l'homme sera livré aux princes des prêtres, aux scribes et aux sénateurs ; ils le condamneront à mort, et le livreront aux gentils ;

54. Ils lui insultèrent, lui cracheront au visage, le fouetteront, le feront mourir, et il le ressuscitera le troisième jour.

55. Alors Jacques et Jean, fils de Zébédée, vinrent à lui, et lui dirent : Maître, nous voudrions bien que vous nous accordassiez ce que nous vous demandons.

56. Il leur répondit : Que voulez-vous que je fasse pour vous ?

57. Et ils dirent : Faites que dans votre gloire nous soyons assis, l'un à votre droite, et l'autre à votre gauche.

58. Jésus leur répondit : Vous ne savez ce que vous demandez ; pouvez-vous boire le calice que je vais boire, et être baptisés du baptême dont je vais être baptisé ?

59. Nous le pouvons, lui dirent-ils. Jésus leur répondit : Il est vrai que vous boirez le calice que je vais boire, et que vous serez baptisés du baptême dont je vais être baptisé ;

40. Mais d'être assis à ma droite ou à ma gauche, ce n'est point à moi à vous le donner : ce sera pour ceux à qui il a été préparé.

41. Les dix ayant entendu ceci, en conçurent de l'indignation contre Jacques et Jean.

42. Mais Jésus les appelant, leur dit : Vous savez que ceux qui ont regardé comme les maîtres des nations, leur commandent avec empire, et que leurs princes ont un pouvoir absolu sur elles.

43. Il ne doit pas en être de même parmi vous, mais quiconque voudra devenir le plus grand, qu'il soit votre serviteur ;

44. Et quiconque voudra être le premier d'entre vous, qu'il soit l'esclave de tous.

45. Car le Fils de l'homme même n'est pas venu pour être servi, mais pour servir et pour donner sa vie pour la redemption de plusieurs.

46. Ils vinrent ensuite à Jéricho, et comme il en sortait avec ses disciples, suivi d'une grande troupe de peuple, un aveugle nommé Bar-Timée (fils de Timée), qui était assis sur le chemin pour demander l'aumône,

47. Ayant appris que c'était Jésus de Nazareth, se mit à crier : Jésus, fils de David, ayez pitié de moi.

48. Plusieurs le menaçaient pour le faire taire ; mais il criait encore plus fort : Fils de David, ayez pitié de moi.

49. Et Jésus s'arrêtant, commanda qu'on le fit venir. Ils appelèrent donc l'aveugle, et lui dirent : Ayez bonne espérance ; levez-vous ; il se va appeler.

50. Aussitôt, jetant son manteau, il se leva, et vint à Jésus.

51. Jésus, prenant la parole, lui dit : Que voulez-vous que je vous fasse ? L'aveugle lui répondit : Rabboni, faites que je voie.

52. Allez, lui dit Jésus ; votre foi vous a sauvé. Et au même instant l'aveugle recouvra la vue, et suivit Jésus dans le chemin.

VERS. 1. — ULTRA JORDANEM. DESUNT QUATUOR DICIONES. Legendum enim est: *Per locum qui est ultra Jordanem*. Significatur enim qui venerit in fines Judaeae; scilicet per locum qui est ultra Jordanem. ER CONVENIUNT ITERUM TURBE AD EUM; ET SICUT CONSUEVERAT ITERUM DOCEBAT ILLOS. Significat evangelista per conventum turbarum iterum, et similiter per Christi doctrinam iterum, quod alius Jesus ibidem docuerat turbas, quod Joan. 3 insinuat.

VERS. 2. — ET ACCEDENTES PHARISAEI INTERROGABANT EUM: SI LICET VIRO UXOREM DIMITTERE; TENTANTES EUM. Non discendi, sed accusandi causâ interrogant, si forte contra legem aut populi libertatem in divitiis aliquid dixerit. Erat tunc sicut usque hodie est inter theologos quaestio tractata in quarto sensu de causâ libelli repudi; an quilibet causa reddens uxorem exosum viro sufficeret ad licitè dimittendum uxorem. Moyses enim Deuter. 24, utitur verbis generalibus, dicendo, *si non invenit gratiam in oculis viri*. Et propterea Pharisei in quaestione hâc tentant Jesum.

VERS. 3. — QUID VOLIS PRAECEPTI MOYSES? REVOCAT PHARISAEOS AD SACRAM SCRIPTURAM, UT INTELLIGANT DIVINAM SENTENTIAM IN LEGE SCRIPTAM QUI QUESTIONEM DE

VERS. 1. — ULTRA JORDANEM. *Creata*, magis sonat, per regionem, sive, ripam, quae est ultra Jordanem; etiam sensum expressit interpres.

VERS. 2. — MOYSES PERMISIT LIBELLUM REPUDI. Si quidem Moyses tantum juris permisit maritis, ut iniqua videatur lex adversus uxores, quibus nulla de causâ licebat à marito divertere, cum his esset potestas quo quantilibet legem fœditer adhibere uxores, tantum scripto libello repudi. Sic enim legitur in Deuteronomo, cap. 24: *Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et illa non invenit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudi, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Cùmque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudi, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem*. Proinde Christum tentant Pharisei, ut si prohiberet Judeorum repudia tam licentiosa, videretur adversus naturalem aequitatem pronuntiare, quae ethnicis quoque favorabilis est, apud quos jus erat mutui divortii, neque quavis tamen ex causâ; sic secus, videretur in Moisaicam legem contumeliosus. Illi putabant sibi licere quavis de causâ quoties libuisset uxorem abijcere: ut si Christus adstringit, unicam duntaxat causam excipiens, nempe stuprum. Annotavit hujus dictionis *ἕκαστος* is, quisquis fuit, cuius erat homilia 58, inter mixtas Chrysostomi titulo. Origenes hunc edisserens locum putat et alia crimina, vel parva adulterio, vel etiam graviora, veluti veneficium, parricidium, diffamare matrimonium. Augustinus in causâ divortii idololatricam aequat adulterio; quod cultus idolorum sint adulterio misceri cum immundis spiritibus. Sed ad hanc rationem omne peccatum, quod nos alienat à Deo, dirimat matrimonium. Ego puto ob id exceptum adulterium, quod hoc ex diametro pugnat cum naturâ matrimonii. Neque prolixis tollitur matrimonii sacramentum, si in paucis conjugium malè initium benè dirimatur: non profectò magis quam adulterius, quae nunc passio crebra sunt, aut divortio, quod nos indulsimus, malè coherentibus. Quoniam hanc rationem de sacramento nullus veterum, quod sciam, adduxit, cum tamen, super his crebra proluxisset sit disputatio, praesertim Augustino, ac Hieronymo. Neque

lege movent; nec audiant ipsum Jesum respondentem, sed legem ipsam.

VERS. 3. — AD DURITIAM CORDIS VESTRI. Non spontè, sed corde vestro non credente, sed existente duro ad divinam legem recipiendam. Duritia haec, ex hoc ipso quòd non nisi duritia appellatur, intelligitur Judeorum firmatus animus in hoc quod volebant, sicut aliarum nationum mariti, habere facultatem dimittendi uxores; nam constat etiam Romanos maritos hâc facultate usos.

VERS. 6. — AD INITIO, MASCULUM ET FEMINAM FECIT EOS DEUS. Lege in principio Genesis creationem rerum, et cum non inveniret in productione piscium, avium et jumentorum mentionem fieri de masculo et femina, sed in solâ productione hominis dici, *masculum et feminam fecit eos*, percipies mysterium quod Jesus hic declaravit, scilicet quòd idè scriptum est in solo homine, *masculum et feminam creavit eos*; quia per hoc significatur Deum instituisse conjugium, quod in solo homine locum habet. Inchoat itaque Jesus responsionem ab hoc scripto in lege scilicet quòd Deus instituit conjugium; ad hoc enim significandum explicavit Moyses quòd masculum et feminam fecit eos.

statim homo disjungit, quod Deus conjunxit, inò quod per lenas ac lenones, per violentiam per stultitiam et incogitantiam malè conjungit diabibus, id per auctores ac ministros Ecclesiae suae benè disjungit Deus. Atque utinam sic coirent inter Christianos omnia matrimonia, ut auctore Deo iure dici debeant iuta; aut tales essemus omnes, ut non opus foret aliquo divortio: nec esset in nobis ea *ἀκαταρσία* quae quam olim Judaeis permixta est uxorem abijcere. Augustinus ad potentiam exceptionem torquet ad partem duntaxat priorem, *facit eam moecham*; ut ad hoc tantum valeat exceptio, non quo liber sit à matrimonio qui repudiat uxorem, sed ne videatur illam facere moecham, cum moecham repudiat. Caeterum quicumque eam duxerit, sive causâ adulteri repudiata, sive aliâ quavis de causâ, committit adulterium. Quod Augustini commentum an perinde eum ipsâ veritate naturae consentiat, ut est argutum, eruditissimum expendendum relinquo. Certè locus hic difficultatibus plenus est, ut de quo non eadem senserint ecclesiastici doctores: cum Ambrosius, exprensus Epistolam ad Corinthios priorem, tribuat maritis jus repudiandi, neque secus sentiat Origenes. Unde coacti sumus aliud quoddam divortii genus invenire, quod ita dirimat consuetudinem domesticam, ut nihilominus maneat conjugii vinculum. Quod quidem divortii genus, inò nomen duntaxat divortii cum à nobis sit repertum, de hoc non percontatos fuisse Judaeos per se liquet, quibus hoc prorsus erat incogitatum. Porro quòd hodie passim in scholis dicuntur, sola consensu contrahi matrimonium, utinam probatum esset, quum receptum est. Neque postulo ut hic quiddam de pristina Patrum constitutione denudet Ecclesia, si ei antea nunquam est factum. Quod si factum est aliis aliquot in rebus, optrimè et hic fieri, si id pertinet ad salutem hominum. Si fieri non potest, certe votum à pietate proficietur; et optat saepe numero charitas, non quòd fieri possit, sed quòd fieri velit. Sed hinc de rebus, ut antea àutignis non nihil, ita copiosè dicitur in Paulinis Epistolis, 1 Corinth. 7. Quoniam haec ipsa sic dicta velim accipi, non quasi asseram, sed qui proponam eruditiss excutienda.

VERS. 7. — PROPTER HOC RELINQUET HOMO. INCERTUM

VERS. 7. — PROPTER HOC RELINQUET HOMO PATREM ET MATREM. Non solum instituit Deus conjugium, sed instituit personas habiles ad conjugium, eximendo à conjugio patrem et matrem. Contra jus divinum atque naturae est, ut homo jungatur conjugio cum patre aut matre, et propterea dicitur quòd dimittit homo, à conjugio, patrem filia et matrem filius. Et ADLEREBIT, non mulieri, sed uxori, non cujuscumque, sed suae. Per hoc significans omnes alias personas esse habiles ut sint conjuges. Ex eo enim quòd solos patrem et matrem exclusit, reliquos (scilicet uxores et sorores (1), nepotes et neptes, etc.) liberos (2) significavit ut sint viri et uxores.

VERS. 8. — ET ERUNT DUO IN CARNE UNA, pro, in carne unam. Institutionem conjugii et idonearum personarum, adjungit ipsum conjugium. Consistit idonearum personarum conjugium in hoc quòd duo sunt in carne una, ante siquidem quàm sint una caro non est perfectum conjugium. Non loquimur nunc de sacramento Ecclesiae, sed de conjugio absolute, de quo loquitur textus. Et pondera quòd haec verba Dei conclusivè conjugii naturam ex ipsius Dei institutione, non ex humana adinventione; propterea enim verba haec Jesus attribuit Deo. Est itaque conclusio divina, et *erunt duo in carne una*. Nec est opus vagando querere sensum horum verborum, quoniam in promptu est clarus, scilicet quòd duo erunt in carne una unitate communitatis. Sicut enim ponentes res suas in communi, sunt duo seu multi in re una communi illis, ita maris et feminae (exclusis patre et matre) conjugium in hoc consistit quòd ponunt carnes suas in communi inter se; ita quòd sunt duo in carne una communi utrique, ut patet. Et si adverteris quòd non dicit, *erunt ad horam*, neque *ad tempus*, sed

(1) Sed haec in extremis, et quasi merè idealibus casibus. (Editores.)

(2) Id est, habiles secundum jus naturae. (Editores.)

erat an Deus ille creator eum hoc dixerit, an Christus haec locutus, illud adixerit. Propter hoc relinquit homo patrem et matrem. Augustinus libro de Nuptiis et Convivialibus secundo, capite quarto, sic accipit, quasi dixerit Deus: *Quod tamen, inquit, Dominus Jesus in Evangelio Deum dixisse commemorat, quia Deus utique per hominem dixit quòd homo prophetae praedixit. Quoniam et Genesis capite secundo, unde haec desumpta sunt ita referuntur haec verba, ut vel ab Adam dicta videri possint, vel ab eo qui tenuit orbis conditi historiam, vel ab ipso Deo. Et ADLEREBIT AD UXOREM SUAM, id est, agglutinetur. Metaphora sumpta ab his, quae glutino sic committuntur, ut partes unum esse. Annotavit emphasin verbi Chrysostomus homilia 63.*

VERS. 8. — DUO IN CARNE UNA, duo est *ἀρρα* una, id est, in carne unam, hoc est, è duobus fiet unus sive unum; quandoquidem masculus et femina Graecis neutri generis sunt. Annotavit hanc sermonis Hebraei formam Augustinus libro hujus argumenti 7. Quod genus sunt et illa libro Judaeum: *Et erit nobis in caput omnibus habitantibus Galaad*. Item in Psalmis: *Esto mihi in Deum protectorem*. Ne articulus quidem videtur otiosus, nisi *ἕως* id est, hoc est, *erunt, qui duo fuerant, in carne unam*. Nam totum hominem carnem vocat, ut et alia Scriptura divina totum hominem animam appellat. Adstipulante no-

simpliciter et absolute, *erunt in carne una*, percipies non convenire commixtionem meretriciae adulterinae aut concubinae, esse duos in carne una; quia inter eos non est communitas carnis simpliciter et absolute, sed secundum quid scilicet ad horam, ad tempus. Propter communitatem enim secundum quid et de facto, dixit Apostolus, 1 ad Corinth. 6: *Qui adharet meretrici unum corpus efficitur cum ea*; est enim de facto secundum quid verum illos esse duos in carne una; et non simpliciter et absolute, ut patet. Itaque, Hactenus retulit Jesus verba legis in principio Genesis scripta; modo exponit verba Dei ultimo inducta. Jam, ex quo juxta divinam institutionem junguntur in carne una. NOS SUNT DUO, secundum carnem. Ita quòd qui prius erant duo, qui prius erant distincti secundum proprias carnes, jam desinunt esse duo, jam desinunt esse divisi secundum carnem. SED UNA CARO. Non dicit, *sed unus*, non dicit, *sed unus spiritus aut unus animus*, sed, *una caro*: ut intelligamus conjugium non tollere diversitatem personarum, non consistere in communitate animae aut spiritus (sed culibet conjugum proprius restat spiritus propriusque animus), sed in communitate carnis. Neutrique enim caro remanet propria, sed communis utrique reddita est, et propterea non duo, secundum carnem, sed una caro sunt. Significans autem dixit *sed*, ad differentiam communicantium in rebus. Qui enim suas res communes habent, non sunt secundum aliquid sui indivisi; sed ulteriorem rem habent indivisam. Qui vero carnes proprias habeat communes, non hic aut nunc, sed absolute, quia caro pars essentialis est hominis compositi ex anima et carne, idè per verbum substantivum significatur indivisi; dicendo, *non sunt duo, sed una caro*. Ex hoc enim quòd adjungitur, *sed una caro*, significatur quòd non sunt duo secundum carnem, quia est altera pars substantialis eorum. Nec praeterea quòd nisi Dominus

bis et divo Augustino libro de Civitate Dei 14. Quod genus et illud est Pauli ad Romanos: *Ex operibus legis non justificabitur omnis caro*. Quid enim est *omnis caro*, nisi omnes homines? Et, *Verbum caro factum est*, id est, *sermo divinus homo factus est*. Porro in carnem legendum esse, non in carne, demonstrativum ex Hieronymo in scholis nostris, quibus illum illustrativum, ubi sic explicat Matthaei verba: *In unam dicit, non in duas*. Et Cyrillus, epistola 8 libri 2: *Erunt, inquit, duo in unam carnem*. Et Tertullianus libro 5 adversus Marcionem: *Et suggerens Ephesius quod in primordio de homine predicatum est, relinquit patrem et matrem, et futuris duobus in unam carnem, id est, in Christum et Ecclesiam*. Rursus libro de Monogamia: *Et erunt duo in unam carnem, non tres neque plures*. Haec admittere visum est, ne quis hic frustra obsceni quoniam imagine et sordidè interpretet de coitu. Itaque JAM NOS SUNT DUO, *sic* *er*, id est, *posthac non sunt duo*; nempe post initium conjugium. Creati fuerant duo, non unus, nimirum masculus ac femina. Rursus copula matrimonii in duobus reddidit unum. Non abluat prorsus ab hac sententiâ fabula Aristophanis, quam apud Platonem adducit in convivio, quoniam obscenior est.

VERS. 9. — QUOD DEUS CONJUNXIT, CONJUGAVIT, si quis ad verbum malè reddere.

ACUS TRANSIRE, QUAM DIVITEM INTRARE IN REGNUM DEI. Si foramen acis secundum proprietatem nominum intelligitur, non major difficultas, sed impossibilitas significaretur; quia enim impossibile est camelum transire per foramen acis, sensus esset: Facilius est fieri impossibile quam divitem intrare in regnum caelorum. Si autem verum est, hoc in loco foramen acis esse nomen proprium portae (ita quod quaedam porta angusta nominata foramen acis significetur) explicatur magnitudo difficultatis; valde enim difficilis debebat esse transitus cameli per illam portam. Et si iste est sensus, dixit hoc quia valde difficile est hominem divitem non confidere in divitiis, non superbiere; juxta illud: *Beatus dives qui post aurum non abit, et subditur, quis est hic et laudabimus eum?* Ecclesiastici 5. Apparet autem ex duobus hanc esse sensum litteralem. Primo ex eo quod Jesus non dicit *possibilis, sed facilis*, facilitas enim modum executionis significat, et praesupponit posse fieri; ac per hoc non nisi usurpative dicitur de impossibili. Secundo ex eo quod inepte accommodatur transitus cameli foraminis acis, quae est instrumentum sutorum; debuisset enim dici: Facilius est funem transire foramen acis. Unde ex eo quod transitum cameli per foramen acis affert pro difficiliore, signum est quod porta vel angustus locus vulgari nomine appellatus foramen acis significetur; non enim est fas sentire quod Jesus ineptas struxerit similitudines.

VERS. 26. — QUIS POTEST SALVUS FIERI. Intulerunt hoc discipuli, computantes sub periculo divitum non solum qui sunt divites sed etiam qui quaerunt et qui appetunt esse divites, quoniam eadem est eorum damnatio; illi enim sunt divites in re, isti sunt divites in studio et in animo. Et propterea omnes sub divitum appellatione comprehendi intelligentes discipuli, admirantes inferunt: *Quis poterit salvus fieri?* Quasi dicant, rarus aut nullus. Sciebant enim omnes fere homines comprehendi nomine divitum, in re vel in spe seu affectu. — VERS. 27. — APUD HOMINES IMPOSSIBILE EST, SALUS MULTITUDINIS HOMINUM AB AFFECTU INORDINATO DIVITIARUM EST IMPOSSIBILIS APUD HOMINES, CONSIDERATIS SOLUM HUMANIS VIRIBUS. APUD DEUM. Relata autem humanae multitudinis salus ad divinam gratiam. OMNIA POSSIBILIA SUNT, non solum salvare divites in studio et in affectu, sed etiam divites in re, et confidentes in divitiis, possibile est, quoniam divina gratia tollit ab illis omnem inordinatum affectum et usum.

similitudine dictos; nisi forte ob id quod apud illos nautici lunces è camelorum pilis texerunt. Neque vero meo animo per omnia satisfacit, quod Hieronymus annotavit non esse dictum à Christo, impossibile est divitem intrare, sed difficile. Ubi difficile ponitur, inquit, non impossibilitas praevidetur, sed raritas demonstratur; cum mox fiat comparatio camelum per foramen acis euntis, hoc dicto, inquit, ostenditur, non difficile esse, sed impossibile. In dialogo adversus Pelagianos primo, diversa ratione explicat esse, neque esse eos divites, qui aliis divites fuerunt potius quam sibi. Quia et illud, per foramen acis, biliarium

VERS. 28. — ECCE NOS DIMISIMUS OMNIA, ET SEQUITUR SUMUS TE. Dixerat Jesus adolescenti, duo: Primum, relinquenda omnia non quomodolibet, sed ad pauperibus, et apposuit praemium: *Habebis thesaurum in caelo*. Secundum, *sequere me*, non apposito praemio. Occasione hinc accepta Petrus respondet his Domini verbis; respondet autem interrogatus *Ecce nos reliquimus omnia*. Non vendidimus dedimusque pauperibus sed reliquimus omnia ut sequeremur te. *Et secuti sumus te*. Ac si aperte dicat: Ecce quod nos non fecimus totum quod exigit ab adolescente si vult esse perfectus (quia non vendidimus nostra ad dandum pauperibus), sed fecimus duo, scilicet, reliquimus omnia propter te, et secuti sumus te. Adolescenti dixisti: Habebis thesaurum in caelo, et quod perfectionem assequeretur; nobis autem quid erit praemii? In Mathaeo respondet Jesus: *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae*, id est, in glorioso regioque statu suo, *sedebitis et vos super sedes duodecim*. Ecce praemium dignitatis et honoris, gloriosa sessio; eritis participes gloriae meae, sed non sedebitis confusi aut in communi multis scilicet sed singuli super singulas sedes. Duodenarius enim numerus ad distinctionem singularum simul et comprehensionem universarum inductus est propter numerum apostolorum et trium Israel. Marcus hoc tacet, ac loquitur solum de remuneratione in centuplum.

VERS. 29. — AMEN DICO VOBI, NEMO EST QUI RELIQUERIT DOMUM AUT FRATRES AUT SOROS AUT PATREM AUT MATREM; DEEST, AUT UXOREM. Occurrit hic quaestio, quo pacto haec doctrina Domini verificetur; cum non liceat alligatum uxori dimittere illam propter affectum perfectioris vitae; constat enim quod Petrus hujusmodi perfectionem proposuerat, ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te. Solutio est quod licet Petrus causam propriam proposuerit, Jesus tamen quemadmodum extendit responsum suum respectu omnium, dicendo, *Et nemo est qui reliquerit*, etc.; ita extendit doctrinam ad dimissionem non solum propter frugem melioris vitae, sed etiam propter ipsam vitam spiritualem. Dupliciter enim contingit relinquere suos et sua. Vel propter frugem melioris vitae. Et sic non comprehendit dimittere uxorem; imò nec filios, si paternam indigent curam. Vel propter ipsam vitam spiritualem; et sic etiam uxor dimittenda est impediens fidem Christi, quae vivit anima. Quocirca textus iste in communi loquens de dimissione, intelligendus est servatis servandis secundum rectae rationis iudicium.

accipi potest, sive pro foramine quod habet acus, sive pro foramine acu factio.

VERS. 30. — QUI MAGIS ADMIRABANTUR, OBSTUPESCEBANT. Verbum Graecum est vehementius.

VERS. 29. — AUT PATREM, AUT MATREM. Hoc loco Graeci codices addunt, *aut uxorem*. Quod tamen perperam à christiani aditum, vel hinc licet conjicere quod mox cum repetit res relictas, non addit uxorem. Verisimile est uxoris nomen hic adjectum ex Mathaeo et Luca. Verum Marcus, brevitate studiosus, sub nomine domus iudicavit contineri uxorem. AUT FILIOS, LIBEROS, ut utrumque sexum complectar.

PROPTER ME ET PROPTER EVANGELIUM. Ratio meritoria dimissionis consistit in hoc quod propter Deum fiat dimissio, hoc est, quod necessaria aut expedita ad honorem Dei fiat dimissio, non stulta, non irrationalis, non contra aut praeter charitatem Dei aut proximi.

VERS. 30. — QUI NON ACCIPIET CENTIES TANTUM NUNC IN TEMPORE HOC; DONOS ET FRATRES ET SOROS ET MATRES ET FILIOS ET AGROS CUM PERSECUTIONIBUS; ET IN SEculo FUTURO VITAM AETERNAM. Fabella mille annos promittens in hac vita cum centuplis agris, fratribus, domibus, et id genus reliquis excluditur; tum quia impossibile erit habere matrem nisi unam; et tamen inter centupla textus numerat matres, tum quia expressè dicitur, *cum persecutionibus*; à quibus tamen illos mille annos fabulatur exemptos. Sensus itaque litteralis est quod quicquid boni ex patre, matre, uxore, filiis, domibus, agris, in hac vita carnaliter à nobis habetur, centuplum etiam in hac vita relinquendum haec propter Christum, promittitur. Et verificatur, quia in hac vita datur istis à Christo spirituale bonum centuplum ad bonum corporeum, quod ex patre, matre, agris, etc., haberetur. Bonum spirituale centuplum ad bonum temporale dimissum promittitur in hac vita. Centuplum autem ex parte rerum, quia minimum ad spirituale plus quam centuplum (utpote incomparabiliter accedens) est ad maximum bonum temporale. Et non dixit, spirituale bonum accipiet, sed centupla, ad explicandum maximum excessum spiritualis boni supra temporale, ne parvi faceremus bona spiritus promissa in praemium, sed aestimaremus illa ut centupla respectu temporalium honorum quorumcumque.

VERS. 31. — MULTI AUTEM ERUNT PRIMI NOVISSIMI, ET NOVISSIMI PRIMI. Dixerat, *centies tantum accipiet*; ac per hoc sonuerat quod plus relinquens plus esset accepturus; et sic melior esset conditio divitum, et universaliter relinquendum plura quam relinquendum pauca vel fere nulla, quia pauca vel fere nulla habent, de quorum numero erat Petrus cum multis aliis apostolis. Ideo ad obvium huic intelligentiae subiungit quod multi novissimi in hac vita quoad res, honores et re ipsa temporalia, erunt primi in alia vita; et è converso multi primi hic, in honoribus, rebus et reliquis temporalibus, erunt novissimi in alia vita, quia non censum, sed affectum; non quantum, sed ex quanto offertur pensat Deus. Applicata tamen proposito, quod sicut quoad opes centuplum comprobantur recepisse, qui sunt vere tanquam nihil habentes et omnia possidentes, ita quoad patrem, matrem, etc., qui vere iuncti sunt facientibus voluntatem coelestis Patris, centuplum receperunt; dum quilibet eorum est cuiusque soror, frater, mater, ac pater, ut Salvator dixit.

VERS. 32. — ERANT AUTEM IN VIA ASCENDENTES HIERSOLYMAN; ET PRECEDEBAT ILLOS JESUS. Non mittebat discipulos ante se quasi timens, sed antecedebat, monstrans per hoc se sponte ad passionem et mortem progredi. Propter quod ipsi discipuli stupescant videndo tam promptè ire ad locum passionis et mortis. ET SE-

QUENTES TIMEBANT; non quod praedictum fuerit eis ipsos passuros aliquid; sed incipiunt timere tanquam adherentes Jesu.

VERS. 33. — ASCENDIMUS. Situs viae significatur; ascenditur enim à Galilea in Hierusalem. HIERSOLYMAN. Locum futuræ passionis et mortis significat. ET FILIUS HOMINIS TRAHETUR PRINCIPIBUS SACERDOTUM ET SCRIBIS. Repetit Jesus ea quae sunt futuræ passionis et mortis suae, non solum ut crebrà repetitione firmet animos discipulorum ne scandalizent; sed ut sciant quod voluntariè vadit ad passionem et mortem, explicat illis quod modò, vado ad mortem, dicendo, *ecce ascendimus*, et similiter ut cognoscant quod voluntariè non solum passionem, sed speciem passionis subit, praedicit species, ubi prius in genere tantum dixerat. Modò explicat quod tradetur principibus sacerdotum et scribis, tacendo à quo tradetur. Reservavit usque ad ultimam cenam revelationem discipuli à quo tradendus erat principibus: quia nec adhuc Judas qui haec audiebat, proposuerat ipsum tradere. DAMNABUNT EUM MORTE. Hoc impletum est quando Caiphas et omnes cum eo dixerunt, *reus est mortis*. ET TRAHENT EUM CENTIES. Ordinatè praedicit eis passionem suam sicut fuit res gesta; nam pontifices et seniores non potentes exequi sententiam suam de morte Jesu, traherent eum gentibus: curiae, scilicet gentium, in qua praesidebat Pilatus. Quarto praedicit eis suam passionem explicans singula,

VERS. 34. — ET TERTIA DIE RESURGET. QUAEVIS IGNOMINIOSA ET ACERBA FUTURA SIT TAM PASSIO QUAM MORS, constantes estote, non longa spe, sed brevissimè expectatione, quia *tertià die resurget*.

VERS. 35. — ET ACCEDUNT AD REM JACOBUS ET JOANNES, non per seipsos, sed per os matris, ut discimus ex Matthaeo 20.

VERS. 36. — QUID VULTIS? Ut ipsimet explicent petitionem suam in speciali.

VERS. 37. — DA NOBIS UT UNUS AD DEXTERAM TUAM, ET ALIUS AD SINISTRAM TUAM SEDEAMUS IN GLORIA TUA. Putaverunt filii cum matre Jesum post resurrectionem illicò regnatum, nescientes quod hoc differendum est usque ad secundum adventum; tunc enim et non ante, sensibile regnum Christi erit in universo mundo; et ideò petit ea quae sunt regni. Sed occurrit quaestio quae ratione petunt sedere in regno Christi, à dextris et sinistris ejus; cum jam Jesus promiserit illis antea, secundum Mathaeum, dicendo, *cum sederit Filius hominis in majestate sua, sedebitis et vos super sedes duodecim*, etc. Solutio est quod, per dexteram et sinistram significant primas sedes hinc et inde; et hoc denotat nomen *tu*. Non volebant esse ad dexteram Petri nec ad sinistram Andreae, sed ad dexteram et sinistram ipsius Jesu Christi. Primas itaque sedes inter duodecim prius promissas petunt; nec volunt alter sub altero sedere, sed unus ad dexteram et alter ad sinistram Christi; ut ex utroque latere sint primi.

VERS. 38. — NESCITIS QUID PETATIS. Non dicit am-

libitōe petitis: reservans reprehensionem ambitionis post indignationem aliorum, ut communis defectus affectūs communiter reprehendatur, sed defectum intellectus corrigi dicendo *nescitis*. Sed non dicit *quid petitis*, sed, *quid petatis*, reprehenduntur enim quod ignorant quid petendum est, supple, *acquiriturum post resurrectionem meam*. Et verè nesciebant quod appetendum petendumque sibi esset post Christi resurrectionem; quia errabant tum in tempore regni, putantes regnum Christi sensibile secuturum statim resurrectionem Christi, tum in modo regnandi; quia consequenter putabant se sic viventes sensibilibus regnatos cum Christo. Si scivissent regnum Christi tanto tempore differendum post resurrectionem, et se post Christi resurrectionem oportere per passiones et mortes proprias transire ad regnum Christi, scivissent quid sibi petendum esset acquiriturum in resurrectione Christi, scilicet gratia Spiritūs sancti ad robur confidendi et prædicandi regnum Christi. **POTESTIS BIBERE CALICEM, pro, poculum.** Rationem quare nesciunt quid petant, insinuat esse quia nesciunt quid sibi imminet post Christi resurrectionem. Ac si aperte diceret: Ideò nescitis quid petatis in meā resurrectione, quia putatis vos perverutos ad regnum meum sic viventes cum ego surgam à mortuis, sed longè aliter est; quia modus perveniendi ad regnum meum est per passionem et mortem, et propterea examine vires vestras si potestis bibere calicem passionis et occisionis. Et BAPTISMO QUID EGO BAPTIZOR BAPTIZARI? Intendit de baptismo sanguinis; per metaphoram enim potus et Baptismi passionem mortemque suam designat.

VERS. 39. — POSSUMUS. Inexpertus, animaqueiores se exhibent; nam fugerunt et ipsi cum Jesus captus esset à Judæis. CALICEM..... BIBETIS ET BAPTISMO..... BAPTIZABIMINI, quibusvis non mecum, tandem tamen firmati virtute ex alto. Et de Jacobo constat, quia calicem occisionis bibit, occisus ab Herode gladio. De Joanne autem constat quod bibit calicem passionis; nam et flagellatus cum aliis fuit in Actibus Apostolorum; et à proconsule Ephesi tempore Domitiani in ferventis olei dolium missus; et in exilium actus ad insulam Patmos. Calicem verò occisionis solo spiritu bibit.

VERS. 40. — SEDERE AUTEM AD DEXTERAM MEAM VEL AD SINISTRAM. Pro, à dextris mei et sinistris mei, etsi non post resurrectionem meam, ut putatis, sed cum adveniret regnum meum, non est MEAM DARE VOBIS, superlittit vobis. Intelligit secundum presentem meum statum, non veni nunc ad distribuendas sedes regni. SED QUIBUS PARATUM EST; sed scitote

VERS. 40. — AD DEXTERAM MEAM VEL AD SINISTRAM, ut sensus sit idem; Latinus est, sedere mihi à dextris, et sedere mihi à sinistris. Nec est in Græcis, meam dare vobis, sed solum, non est meam dare. Constat enim cum Græcis codex Constantiensis. SED QUIBUS PARATUM EST. Sermo non parum absolute adjectivus duo verba. Subaudiuntur enim, sed si sedebunt à dextris ac sinistris mihi, quibus, etc.

VERS. 41. — ET AUDIENTES DECEM INDIGNATI SUNT.

ab aeterno à Patre meo distributas esse primas sedes, unde non sitis de his solliciti tanquam vacantibus.

VERS. 41. — ET AUDIENTES DECEM, responsionem Jesu, quā et reprehendit Jacobum et Joannem, et non exaudivit eos. COOPERUNT INDIGNARI. Non prius indignati sunt quam audiret responsionem Domini; et ut carnales adhuc non sunt compassi ignoranter petentibus; sed indignati sunt, ægrè ferentes quod illi duo voluerint omnibus præferri.

VERS. 42. — JESUS AUTEM VOCANS EOS AD SE. Vocavit eos, decem (alii enim duo erant propè ipsum), ut omnes simul propiis, familiaribus ac magis benigne reprehendat; duos quidem ambitionis, decem autem indignationis. Unā tamen et eadem ratione, quia una erat radix peccati omnibus, scilicet appetitus primatus; nam illi duo manifestè petierunt primas sedes; et isti decem indignati sunt quod omnes ipsi postpositi sint ab illis duobus, ex eodem siquidem more provenit velle primatum et nolle postponi. Et propterea Jesus eandem medicinam exhibet omnibus, dicendo: SCRIBIS, utpote rem notoriam. QUA HI QUI VIDENTUR, etc. Non purus dominantis actus, sed finis significatur. Est enim sensus quod principes gentium ordinant principatum suum ad dominantum, hoc est, ad præcipiendum, compellendum, et hujusmodi quæ sunt potestatis. Ambo hæc notoria sunt omnibus.

VERS. 43. — NON ITA EST AUTEM IN VOBIS. Ordinat Jesus principatum et majoritatem in Ecclesiā suā, definiendo et statuendo: Non sic erit inter vos; principatus vester non erit ad dominantum et præcipiendum, cogendum, etc. SED QUICUNQUE; non aliquis scit et aliquis non. VOLUERIT FIERI MAJOR. Non dicit facere seipsum, quia nullus debet assumere sibi honorem. Sed si vult ab iis ad quos spectat, fieri magnus secundum gradum celsiorem. ERIT VESTER MINISTER. Magnitudo mundi est ad exercendum potestatem; magnitudo vestra erit ad exercendum ministerium.

VERS. 44. — QUICUNQUE VOLUERIT IN VOBIS PRIMUS ESSE, PRIMATU FUNGI, ERIT OMNIUM SERVUS. Principatus gentium est ad dominantum; principatus vester erit ad serviendum. Adverte hinc quod quamvis littera primā facie præ se ferat viam ad magnitudinem et primatum, dicendo quicunque voluerit fieri, quicunque voluerit esse, secundum tamen veritatem significat terminum, hoc est, qualitatem primatus et celsitudinis ecclesiasticæ, ut exposuimus. Et habetur sensus ex ambobus extremis; nam primū propositus principatus gentium et qui magni sunt, non qui querunt principes et magni fieri, et similiter post subjuncti: *Filius hominis non venit ministrari, etc.* Ex eo enim quod utro-

Græcè, *cooperunt indignari.* Et sic habent vetusti codices nostri et Vulg.

VERS. 42. — ET PRINCIPES, et magni illorum. Quod tamen haud male verit, nisi malis dicit, qui magni sint inter eos, aut magnates illorum.

VERS. 43. — FIERI MAJOR. id est, magnus, et in hunc modum subinde citat Hieronymus. Allusit Christus ad vitam communem hominum, inter quos magnates et optimates è sublimi despicunt infirmates,

bique inducit ut præmissas actiones eorum qui sunt, et non querentium aut volentium fieri aut esse, consequens est ut intenta conclusio intelligatur etiam de ipso primatu et de ipsa celsitudine, de ipsis primis, de ipsis magnis. Intendit enim Dominus ad litteram declarare differentiam inter principes mundi et principes ecclesiasticos; ad hoc siquidem directè tendunt utrinque inducta. Utitur autem tali loquendi modo, ad curandum ægritudinem animi apostolorum qui volebant primatum; monstrando illis quid sibi illud quod volunt volendo primatum; quod scilicet volunt ministrandi ac serviendi, non præcipiendi ac dominandi officium. Ac si apertius dixisset: Quicumque voluerit fieri aut esse magnus et primus inter vos, sciat quod erit vester minister et servus.

VERS. 45. — FILIUS HOMINIS. Tum ut intelligant modum ministerii et servitutis, tum ut ab exemplo ipsius Jesu discant quid sit principatus in Ecclesiā officium, proponit propria officia. NON VENIT UT MINISTRARETUR. Nota quod non dicit: Filius hominis refutit sibi ministrari, quia non solum Martha ministravit illi, sed mulieres multæ ministrabant Jesu de facultatibus suis, ut patet Luc. 8. Sed dicit: Non venit ut ministraretur, sicut domini et principes mundi ad hoc sunt domini ut illis ministraretur. Intentionem itaque adventus sui in carne, manifestat esse non ad hoc ut sibi ministraretur, quamvis ministeria exhibita recipiat, SED UT MINISTRARET. Hinc apparet quod de ministerio in spiritualibus statuit magnates ecclesiasticos ministrare, sicut ipse Jesus venit ut ministraret spiritualia, corporali exercitio et fatigatione interveniente prædicando, discurrando per civitates et castella. *Non est enim æquum* (explicavit postea Petrus apostolus) *nos relinquere verbum Dei et ministrare mensis.* ET DARE ANIMAM SUAM, hoc est, vitam suam. Ecclesiæ prelati statuit ut ministrarent et serviant, et quantum ad ministerium proponerent seipsam exemplum: modò proponit seipsum exemplum quantum ad servitum. Et quia servi quidquid est domini est, maximam suam servitutem significat, ex hoc quod venit ad dandum vitam suam. Et dixit hoc, ut sicut qualitatem ministerii statuit prelati declarave-

nec præ se ducunt pro hominibus, cum ipsis nihil sit abjectius, si velimus hominem suis æstimare virtutibus.

VERS. 46. — ET PROFUGISCENTE EO, et egrediente eo. BARTIMEUS, Filius Timæi, additum videtur potest interpretandi causam. Nam id sonat Bartimeus. Hebræi enim bar filius, et Timæus; quemadmodum et Bartholomæus, filius Ptolomæi, conlatis diversarum linguarum vocabus, et depravata, ni fallor, unā aut alterā litterā. Ceterum quod diximus de Bartimeo, quidam mirò cachinno prosequuntur in suis Annotationibus, cum id hauserint ex Hieronymi Commentario in Epistolā ad Galatas cap. 4. In illum igitur suos cachinno torqueat, non in me.

VERS. 48. — ET COMMISSABANTUR, et increpabant.

VERS. 49. — ANIMÆQUIOR ESTO, id est, bono animo esto, sive confide. Nec enim est comparativum, sed positivum; et aliud est fidere, quam æquo animo esse.

rat ab exemplo ministerii sui, ita qualitatem servitutis statuit prelati declarare ab exemplo servitutis suæ: scilicet usque ad exponendum vitam propriam pro multitudine qui presunt. **REDEMPTIONEM.** Aptissimè pro libertate nostrā se servum usque ad mortem inclusivè declarat. Pro multis. Quantum ad sufficientiam multitudine hæc comprehendit multitudinem humani generis: quantum verò ad libertatis fructum comprehendit multitudinem electorum.

VERS. 46. — FILIUS TIMÆI BARTIMEUS. Quamvis idem sonet Hebræicè, Bartimeus, quod filius Timæi, sicut, Bar Jona, filius Jona, evangelista tamen utrumque dixit, ut intelligeremus quod erat nomen propria illius hominis, ita quod vocabatur Bartimeus, et erat filius Timæi; sicut Bartholomæus idem significat quod filius Ptolomæi, et tamen est nomen proprium. Et si aliquis vocaretur Bartholomæus, et esset filius Ptolomæi, diceremus Bartholomæus, filius Ptolomæi. Apud Mattheum, duo scribuntur cæci hoc in loco: quorum alterius tantum meminit Marcus, fortè quia notior, et magis clamabat.

VERS. 47. — JESU, FILI DAVID. Messiam vocant à genere Davidis, quia vulgatum erat apud Judæos messiam fore filium Davidis.

VERS. 48. — COMMISSABANTUR, pro increpabant. Non petebat iste aliquid in specie, sed in genere tantum, miserere mei, et propterea putabatur quod peteret elemosinam à Jesu, et idèo tanquam importunus increpabatur, vel quia sciebant Jesum pauperem, vel quia indignum putabant ut talis propheta vexaretur clamore mendicorum.

VERS. 49. — STANS JESUS PRÆCEPIT ILLUM VOCARI. Sciens Jesus quod non pro elemosina, sed pro visu clamabat, dedit illi copiam se alloquendi. ANIMÆQUIOR, pro bono, esto.

VERS. 51. — QUID TIBI VIS FACIAM? Quamvis Jesus sciret omnia, quia tamen ipse cæcus non explicaverat in specie petitionem suam, interrogat illum ut specificet quid petat, præsertim ut proficiatur quam habet de ipso fidei. RABBONI, UT VIDEAM. Non peto argumentum, sed visum. In quā petitione proficitur se credere quod Jesus possit facere hoc miraculum.

Æquo animo esto, qui boni consulti, ac tolerat. Fidiit cui certa spes est.

VERS. 50. — EXSILIENS VENIT. Græcè est, surgens. Nam paulò ante dictus est sedere iuxta viam. In Actis, capite 3, de claudò legitur *axilions*, nam ea vox ad miraculi magnitudinem declarandum facta, quia qui sanabatur, adè claudus erat, ut à bajulis gestaretur. Hic in oculis, non in pedibus, miraculum est.

VERS. 51. — RABBONI, UT VIDEAM. Rursus Hebræorum vocem posuit, pronunciatione nonnihil mutata, cum alibi Rabbis sit, quod Hebræorum lingua Chaldeorum ac Syriacæ commercio vitaretur: quemadmodum et hodie Judæi *Rabeni* magistrum vocant, sed insignem et eminentem. Ut VIDEAM, id est ut visum recipiam.

VERS. 52. — ET CONTESTARI VIDIT, id est, visum recepit.